

➤ روش نگارش چکیده، مقدمه، نتیجه‌گیری

❖ روش نگارش چکیده

چکیده، نخستین متنی است که خواننده می‌خواند؛ اما آخرین متنی است که نوشته می‌شود. هدف از چکیده در آغاز یک منبع، آشنا کردن خواننده و ایجاد آمادگی در او برای جست‌وجو در همه آن منبع است. حجم چکیده به حجم نوشتار بستگی دارد. با این حال، قاعده این است که چکیده در مقاله ۱۵۰ واژه و در پایان نامه ۳۰۰ واژه باشد.

▪ محتوا یا اجزای چکیده عبارت است از:

۱- جمله راهنما؛ در ابتدای چکیده، محقق باید به وسیله‌ی جمله‌ی راهنما به مسئله مورد تحقیق اشاره کند. (جمله راهنما، جمله‌ای است که خواننده با خواندن آن به مسئله تحقیق پی می‌برد). به عنوان مثال اگر عنوان تحقیق شما «بررسی موارد نسخ از دیدگاه مفسران شیعه و سنی» باشد، می‌توان جمله راهنما را چنین نوشت:

«نسخ یکی از موضوعات مهم علوم قرآنی است که از دیرباز مورد توجه مفسران شیعه و سنی بوده است».

۲- تعریف و اهمیت مسئله؛ در این قسمت، محقق مسئله خود را توضیح می‌دهد. مقصود از بیان مسئله، تعریف لغوی و اصطلاحی نیست؛ بلکه باید زوایا و ابعاد بیشتری از مسئله را بیان نمود. همچنین محقق باید در حد یک جمله به اهمیت مسئله خود اشاره نماید. در تحقیق ذکر شده در بالا با عنوان «بررسی موارد نسخ از دیدگاه مفسران شیعه و سنی»، تعریف و اهمیت مسئله این‌گونه بیان شده است:

«شناخت ناسخ و منسوخ یکی از پایه‌های بزرگ فهم اسلام است و راه‌یابی به احکام صحیح را ممکن می‌سازد. هر فقیهی اگر بخواهد در میدان استنباط، فتوا دهد باید آیات قرآن را که اولین و معتبرترین منبع استنباط احکام است، از حیث دلالت، مقاصد و ناسخ و منسوخ بودن بشناسد. اساساً امکان نسخ از ضروریات دین اسلام است و تمام امت اسلامی در امکان آن اتفاق نظر دارند؛ اما در تعیین تعداد آیات منسوخ میان مفسران، اختلاف نظر فراوان پدید آمده است که این اختلاف نظر به-تعریف هر یک از نسخ و شرایطی که برای آن در نظر می‌گیرند، برمی‌گردد».

۳- بیان هدف تحقیق؛ یکی دیگر از مواردی که در چکیده لازم است ذکر شود، بیان هدف است؛ در این قسمت، محقق هدف از انجام تحقیق را بیان می‌نماید. به عنوان مثال در تحقیق مذکور «بررسی موارد نسخ از دیدگاه مفسران شیعه و سنی» هدف این گونه بیان شده است:

«هدف در این تحقیق، بررسی شرایط و موارد نسخ از دیدگاه چند تن از مشهورترین مفسران شیعه و سنی و تبیین وجوه اشتراک و افتراق بین این دو مذهب بود».

۴- بیان نتایج و دستاوردها؛ مهمترین قسمت چکیده بیان دستاوردها و یافته‌هایی است که محقق در تحقیق خود به آن‌ها دست یافته است. به عنوان مثال در تحقیق مذکور «بررسی موارد نسخ از دیدگاه مفسران شیعه و سنی» نتایج این گونه بیان شده‌اند:

«از مجموع مباحث مشخص شد که این مفسران با بینشی دقیق‌تر به بررسی مفهوم و شرایط نسخ پرداخته‌اند و با تمایز گذاشتن بین نسخ و تخصیص، موارد نسخ در قرآن را بیان نموده‌اند. همچنین اختلاف نظر عمیق بین شیعه و سنی، تنها مربوط به پذیرش و عدم‌پذیرش نسخ تلاوت است؛ وگرنه در مورد سایر شرایط و موارد نسخ، اشتراکات فراوانی بین مفسران شیعه و سنی به چشم می‌خورد».

۵- روش گردآوری اطلاعات و نوع تحقیق؛ روش گردآوری اطلاعات باید در چکیده ذکر گردد. غالباً روش گردآوری اطلاعات در تحقیقات پایانی، کتابخانه‌ای است. نوع تحقیق نیز که از نوع توصیفی یا توصیفی - تحلیلی است، باید بیان شود.

۶- واژگان کلیدی؛ در تهیه واژگان کلیدی، نمی‌توان واژه‌های بسیار عامی آورد که جنبه غیرتخصصی دارند؛ مثلاً در تحقیقی که عنوان آن «معیار برتری و تقدم روش تفسیر موضوعی بر ترتیبی و رابطه آن دو» است، واژه‌هایی مانند «تقدم»، «معیار»، «معیار برتری»، «رابطه» و «روش» واژه کلیدی شمرده نمی‌شوند. نباید پنداشت که هر واژه به کار رفته در عنوان حتماً واژه کلیدی است.

برای یافتن واژگان کلیدی باید به مترادف‌ها و متضادهای واژه‌ها نیز توجه کرد؛ بنابراین در بحث «توحید»، واژه «شرک» نیز کلیدواژه خواهد بود. همچنین باید توجه داشت که گاهی واژه‌هایی کلیدی‌اند که به سادگی از عنوان تحقیق تشخیص دادنی نیستند؛ مثلاً برای تحقیقی با عنوان «راهکارهای مبارزه با جنگ نرم»، واژه‌هایی مانند «ولایت فقیه» و «ارزش‌های اسلامی» نیز در زمره کلیدواژه‌ها هستند. نام شخصیت‌ها و اعلام

مانند علامه طباطبایی و شهید مطهری نیز ممکن است در چکیده بیایند؛ به ویژه اگر در عنوان تحقیق ذکر شده باشند و تحقیق بر دیدگاه‌های آن‌ها متمرکز باشد. شمار کلیدواژه‌ها ممکن است از سه تا ده باشد و در ذیل چکیده ذکر می‌شوند.

▪ نکات مهم در نگارش چکیده:

- ۱- چکیده باید کاملاً منسجم، گویا، کوتاه و پرمعنا باشد.
- ۲- از مترادف‌ها و حشو‌ها در چکیده پرهیز شود. عباراتی مانند «در این نوشته»، «در این پایان‌نامه»، «باید بگوییم»، «ناگفته نماند» و «البته گفتنی است» و ... حشو است.
- ۳- از ذکر مثال، توضیح مفهومی و ذکر منبع در چکیده پرهیز شود.
- ۴- فعل‌ها به صورت مجهول آورده شود و یا به خود نوشتار اسناد داده شوند.
- ۵- از نظر زمان نیز فعل‌ها را به زمان ماضی بنویسید.
- ۶- چکیده در یک بند می‌آید و محقق باید با هنرمندی همه جمله‌ها را به هم مرتبط کند.

❖ روش نگارش مقدمه

در مقدمه، آوردن چند عنصر به ترتیب زیر ضروری است:

- ۱- **بیان موضوع و مسئله؛** در این قسمت، محقق در حد یک پاراگراف به تبیین موضوع و مسئله خود می‌پردازد.
- ۲- **اهمیت و ضرورت تحقیق؛** در این قسمت، محقق در حد یک پاراگراف به بیان اهمیت و ضرورت مسئله خود می‌پردازد.
- ۳- **پیشینه تحقیق؛** در این قسمت، محقق پیشینه تاریخی و پیشینه پژوهشی مسئله خود را به‌طور مختصر بیان می‌کند.
- ۴- **ساختار تحقیق؛** در این قسمت، محقق به بیان فصل‌های تحقیق خود می‌پردازد.

❖ روش نگارش نتیجه‌گیری

در پایان متن، به نتایج اشاره می‌شود. در قسمت نتایج، پاسخ نهایی پرسش‌های تحقیق خود را به دست می‌دهید و به نکات برجسته، نوآوری‌ها و دستاوردها اشاره می‌کنید.

▪ نکات مهم در نتیجه‌گیری:

۱- در قسمت نتیجه‌گیری نباید قسمت‌هایی از متن نوشتار عیناً در نتیجه تکرار شود. ارزش جملات نتیجه از ارزش جمله‌های متن بیشتر است. «متن» پروراند می‌شود تا به «نتیجه» برسد؛ بنابراین باید با عبارت‌پردازی جدیدی بیان شود.

۲- آوردن هر گونه ادعای جدید که نیازمند استدلال است، در نتیجه ممنوع است.

۳- حجم نتیجه به اندازه دستاوردها و نوآوری‌های تحقیق باشد. البته نمی‌توان حجم ثابت و دقیقی برای نتیجه نویسی تجویز و تحمیل کرد. باید از افراط و تفریط به دور بود؛ مثلاً طبیعی است که نیم صفحه نتایج برای ۱۵۰ صفحه بحث جدی، کم باشد.

۳- می‌توان نتایج را به ترتیب فصل‌ها نوشت. برخی پژوهشگران نیز نتایج را با دسته بندی و با شماره بیان می‌کنند. این روش، مطالعه نتایج را آسان‌تر می‌کند.

۴- خوب است که در پایان فصل‌ها، در صورت لزوم، جمع بندی و نتیجه‌گیری کرد. در این صورت، نتیجه نهایی با در نظر گرفتن نتایج فصل‌ها خواهد بود و باید کاری کرد که خواننده احساس تکرار نکند. همچنین می‌توان در پایان فصل، خلاصه بحث را آورد و در پایان تحقیق، نتیجه را بیان کرد. خلاصه با نتیجه متفاوت است. خلاصه، کوچک شده‌ی اصل است؛ مانند اینکه یک عکس ۴۰×۴۰ را در مقیاس ۳×۴ کوچک کنند؛ اما نتیجه، حاصل آن چیزی است که بحث به صورت منطقی به آن انجامیده است.^۱

^۱ - حسن اسلام پورکریمی، خودآموز مقدمات پژوهش.